

Котлова Людмила,

к. психол. н., доцент, доцент кафедри психології розвитку та консультування Житомирського державного університету імені Івана Франка, Україна

ВИХОВАННЯ ЧЕСНОСТІ У ДІТЕЙ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Психологічні дослідження чесності були розпочаті ще в кінці 20-х – початку 30-х років. Модель першого фундаментального дослідження в області психології моральної поведінки (Х. Хартшорн, М. Мей) відтворювала ситуацію морального вибору – зіткнення двох протилежно спрямованих мотивів егоїстичного і морального спрямування. Моральна поведінка передбачала вчинок, який відповідає моральним нормам і одночасно такий, що суперечить миттєвим інтересам особистості.

У вітчизняній науці проблема чесності стала активно вивчатися в останні десятиліття у зв'язку з більш загальною проблемою морального розвитку (Л. Божович, С. Рубінштейн, Л. Славіна, Д. Ельконін та ін.). В їх роботах сформульовано положення, що розкриває моральний розвиток дитини як результат інтеріоризації соціальних норм діяльності і відносин. Моральний розвиток розглядається як складний процес, всередині якого розрізняються проблеми моральної свідомості, моральної поведінки, моральних відносин й моральних переживань.

До теперішнього часу у вітчизняній психології дослідження чесності проводилися в основному у дітей дошкільного віку. Це роботи, присвячені дослідженню: співвідношення вербальної та реальної поведінки (Є. Субботський, О. Філіпповська та ін.); психологічних умов виникнення негативних особистісних утворень, зокрема, брехливості (Г. Авхач, М.-Т. Бурке-Бельтран, В. Мухіна); чесності в рамках загальної проблеми нормативного регулювання моральної поведінки дітей (В. Лавренко, В. Щур, С. Якобсон).

Помітно активізувалась психолого-педагогічна думка в галузі моральності в період переходу від феодалізму до капіталізму і буржуазних революцій. Саме в цей час розгортається діяльність чеського педагога Яна Амоса Коменського (1592–1670). У своїй «Великій дидактиці» на перше місце у формуванні моральності ставить мудрість, помірність, мужність, справедливість і чесність. Ян Амос Коменський радив виховувати у дітей скромність,

доброзичливість, ввічливість та чесність [2].

Швейцарський педагог-демократ Й.-Г. Песталоцці (1746–1827) значну увагу приділив розвиткові ідей Д. Локка і Ж. Ж. Руссо про моральне виховання. Так, він вважав, що процес формування особистості, який починається в сім'ї, має тривати й удосконалюватися в школі. Стрижнем цього процесу є найпростіше моральне почуття – любов дитини до матері, її «природної виховательки». В подальшому це почуття, на думку Й.-Г. Песталоцці, усвідомлюється дитиною та переноситься на родичів, потім на вчителя і товаришів по школі. Моральна особистість переносить це почуття на свій народ і все людство. Спираючись на свої спостереження під час роботи з дітьми у навчально-виховних установах, педагог-новатор уперше висунув ідею про використання дитячого товариства як провідного фактора морального розвитку. Саме Й.-Г. Песталоцці належить формулювання принципу єдності навчання й морального виховання, його він намагався втілити в систему «елементарного морального виховання». Останнє, на його думку, має на меті «правильний всебічний і гармонійний розвиток моральних задатків людини, необхідних їй для забезпечення самостійності моральних суджень і прищеплення їй певних моральних навичок» [2].

Прихильником ідей Й.-Г. Песталоцці був відомий німецький філософ, психолог і педагог Йоган-Фрідріх Гербарт. У справі виховання Гербарт ставить перед школою цілі: можливі – підготовка майбутніх дорослих людей у галузі певної спеціальності, і необхідні – підготовка їх до роботи в будь-якій галузі діяльності. У цілому треба прагнути до виховання «доброчесної» людини. Загальна мета виховання, за Гербартом, повинна полягати у досягненні гармонії волі з етичними ідеями і в розвитку багатостороннього інтересу. Процес виховання він ділить на три складові: керування дітьми, виховуюче навчання і моральне виховання. Система морального виховання, розроблена ним, ґрунтується на таких п'яти моральних ідеях: внутрішньої свободи, вдосконалення, прихильності, права, справедливості [1].

Моральне виховання, на думку видатного вітчизняного педагога і психолога К. Ушинського, має розвивати в дитині гуманність, чесність і правдивість, працьовитість, почуття власної гідності, скромність, доброзичливість до людей. В цьому провідну роль він відводить учителю [4].

Як відмічав відомий психолог С. Рубінштейн, моральні якості не вносяться із зовні, «всяка спроба вихователя-вчителя «внести» в дитину пізнання і моральні норми, обминувши власну діяльність дитини по оволодінню ними, підриває самі основи здорового розумового і морального розвитку, виховання її власних властивостей і якостей» [3].

Таким чином, проблема виховання чесності має глибоке коріння та потребує більш детального вивчення на сучасному етапі розвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Гербарт, Йоган Фридрих. [Філософський енциклопедичний словник](#) / [В. І. Шинкарук](#) (голова редколегії) та ін. ; Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук (наукові редактори) ; І. О. Покаржевська (художнє оформлення). Київ : Абрис, 2002. 742 с.
2. Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж. Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие. Москва: Педагогика, 1989. 416 с.
3. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Москва, 1946. 704 с.
4. [Сухомлинська О. В.](#) Ушинський Костянтин Дмитрович. [Українська педагогіка в персоналіях: навч. посібник для студентів ВНЗ: у 2 кн. Кн. 2. XX століття](#) / за ред. О. В. Сухомлинської. [Київ](#) : Либідь, 2005. С. 284–292.